

Identifying Effective Factors in Correcting Students' Exam Papers from the Perspective of Professors

Mostafa Bagherian Far*^{ID} Faculty Member, Department of Educational and Curriculum Innovations, Institute for Research and Planning in Higher Education, Tehran, Iran.
Fatemeh Faramarzi^{ID} Bachelor's student, Farhangian University, Tehran, Iran.

Abstract

Introduction Accurate grading of examination papers is a crucial component of the learning process, student motivation, and assessment quality, and therefore requires careful attention. The present study aimed to identify the factors influencing the grading of students' exam papers from the perspective of university professors.

Methods This study was conducted using an interpretivist paradigm and a qualitative phenomenological approach. The participants included 19 faculty members from Iranian universities during the 2024–2025 academic year. Participants were selected through purposive sampling until data saturation was achieved. Data were collected through semi-structured interviews, which were audio-recorded and subsequently transcribed following the clarification of the research objectives. Thematic analysis was employed for data analysis.

Results The findings indicated that the main factors influencing the grading of exam papers include instructor-related factors, student-related factors, curriculum-related factors, institutional environment, university regulations and policies, and examination-related factors. Each of these categories consisted of several sub-themes, which are presented in detail in the findings section.

Conclusion In conclusion, grading examination papers is a multifaceted process influenced by cognitive, contextual, and institutional factors. It is shaped not only by formal assessment criteria but also by the instructor's professional experience, interpretive judgment, and situational conditions. Therefore, grading should be understood as more than a purely technical evaluation of answers; it is a structured interpretive practice influenced by educational, psychological, and environmental contexts.

Keywords: *Correction of exam papers, scoring, evaluation, educational quality*

* Corresponding Author, m.bagherian@irphe.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Teaching and learning processes, as fundamental pillars of the educational system, are constantly influenced by a variety of factors that directly affect the quality of education and student learning outcomes. Among these factors, one of the most critical is assessment, which serves as a key tool for measuring students' knowledge and skills. With the advent of constructivism and evolving pedagogical approaches, instructors now employ both formative and summative assessment methods to evaluate student performance. One of the most significant components of assessment is the grading of exam papers, which plays a crucial role in the processes of learning, motivation, and student evaluation, and thus warrants serious attention.

Exam grading is a complex process that is subject to numerous influencing variables. In this regard, findings from cognitive science research indicate that a high volume of sequential decision-making—such as grading dozens or even hundreds of exam papers—can lead to reduced accuracy, shifting evaluation standards over time, and an increased likelihood of grading errors. Moreover, recent research on digital assessment tools highlights the importance of how student responses are visually presented and how such presentation impacts human judgment.

In line with these findings, the present study aims to identify effective factors in correcting students' exam papers from the perspective of professors and to answer the following research question:

What factors influence the grading of students' exam papers from the perspective of university professors?

Methods

This research is applied in terms of purpose, adopts an interpretivist paradigm, and employs a qualitative phenomenological approach. The research participants included experts, specialists, and faculty members who either possessed sufficient lived experience, authored related publications and research on evaluation, or had a history of teaching in the field.

Therefore, samples were selected using a purposive approach and the key informant sampling method, appropriate to the research topic (key opinion leaders), and based on the sufficiency criterion of theoretical data saturation. Consequently, 19 experienced and insightful professors in the field of exam evaluation and grading from across the country participated in this research.

Data were collected through semi-structured interviews, and after the research objectives were clarified, the data were recorded and transcribed. Thematic analysis was used to analyze the data.

Results

The research results showed that the most important factors influencing the grading of students' exam papers include factors related to the instructor (background and experience of instructors, cultural and social assumptions, instructors' conditions, instructors' workload, instructor's integrity, disregard for students' names, calmness of the grading environment, bias, comparison of students' answers with each other, social pressure and environmental expectations, instructor's economic status, gender of the grading instructor), factors related to the student (student behavior throughout the semester, student performance during the semester, student participation in class, student problems, student characteristics, students' opinions in survey forms, student's understanding and comprehension of the question, family background, assignment of responsibility to the student), the provided curriculum (type of teaching method, teaching location, activities presented, topic and objectives, resources, space), university rules and regulations (exam conditions, exam scheduling, exam environment, teaching schedule, university policies, faculty, department), rules related to questions and answers (disorganization in writing, neatness and calligraphy, order in answering, question content, answer content, grading method, clarity of instructions, question structure, lack of clear rules and criteria, number of designed questions), and the exam environment and atmosphere (classroom climate and culture, colleagues and competitive environment, interactions between instructor and student).

Conclusion

The process of grading exam papers is a complex, multifaceted phenomenon intertwined with the deep layers of the mind and psychobiological states of faculty members. Grading exam papers, as a chain decision-making process with a high ethical load, is exposed to a diverse range of biases, emotional states, concentration disorders, and unconscious human conditions and interactions; so much so that it can be said that each grade is actually a snapshot narrative of the instructor's mind, rather than a purely objective evaluation of a response.

Research findings indicate that grading can be influenced by factors that, in addition to the scientific quality of the answer, depend on elements

such as handwriting, the order of grading, the instructor's physical condition, or even their past memories of students with similar names. These factors not only call the concepts of assessment into question but also prompt us to redefine "educational justice" in the digital age.

In this era, where artificial intelligence can provide precise content evaluation, grades should not reflect the cognitive and emotional state of the instructor. If our future educational system moves toward transparency and fairness, appropriate mechanisms should also scientifically and systematically address

the grader's mental processes. Ignoring such matters will undoubtedly undermine the most fundamental principle of education: fairness.

Therefore, to improve the grading process and enhance the quality of assessments, professors and educational authorities must pay special attention to these factors.

Keywords: *Correction of exam papers, scoring, evaluation, educational quality*

شناسایی عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان از منظر استادان

گروه نوآوری آموزشی و درسی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران.
دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

مصطفی باقریان فر* ID
فاطمه فرامرزی ID

چکیده

زمینه و هدف تصحیح دقیق اوراق امتحانی یک عامل کلیدی در فرایند یادگیری، انگیزش و ارزشیابی دانشجویان است که باید مورد توجه قرار بگیرد. پژوهش حاضر با هدف بررسی شناسایی عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان دانشگاه از منظر استادان انجام شده است.

روش مطالعه حاضر با استفاده از ماهیت تفسیرگرایی، رویکرد کیفی از نوع روش پدیدارشناسی صورت گرفته است. مشارکت‌کنندگان پژوهش شامل تمامی اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های ایران در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بودند که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و از نوع موارد مطلوب و با توجه به اشباع نظری ۱۹ نفر از استادان انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است که پس از مشخص شدن اهداف تحقیق، داده‌ها ضبط و مکتوب شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شده است.

یافته‌ها نشان داد مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی شامل عوامل مربوط به استاد، عوامل مربوط به دانشجو، برنامه درسی ارائه شده، محیط دانشگاه، قوانین و دستورالعمل‌های دانشگاه و امتحانات بوده است. هر یک از عوامل شناسایی شده دارای زیر مؤلفه‌هایی بوده است که در بخش یافته‌ها ارائه شده است.

نتیجه‌گیری در نهایت می‌توان گفت تصحیح اوراق امتحانی یک کنش پیچیده شناختی-احساسی است که در بستر زمان، مکان، حافظه و شخصیت استاد معنا می‌یابد. همچنین تصحیح اوراق، نه تنها یک ارزیابی پاسخ، بلکه بازتابی از ناخودآگاه حرفه‌ای، ارزش‌های درونی و وضعیت روانی و محیطی فرد نمره‌دهنده است.

کلیدواژه‌ها: تصحیح اوراق امتحانی، نمره، ارزشیابی، کیفیت آموزشی.

* نویسنده مسئول، m.bagherian@irphe.ac.ir

مانند چک‌لیست‌ها، مطالعات پروژه، فرم‌های مصاحبه، مشاهده بهره گرفته می‌شود و ارزشیابی نتیجه‌محور بر عملکرد دانشجویان در این فرایند تمرکز دارد. بررسی سطح عملکرد و پیشرفت دانشجویان در فرایند ارزشیابی بر اساس آزمون در پایان آن، به‌عنوان ارزشیابی فرایندی شناخته می‌شود به تعیین سطح شناختی دانشجویان کمک می‌کند. رویکرد دیگری که قابل توجه است ارزشیابی نتیجه‌محور است که شامل امتحان کتبی است و بر ارزشیابی نهایی در پایان فرایند تمرکز دارد (۸). آزمون کتبی یکی از متداول‌ترین شیوه‌هایی است که توسط هر مؤسسه آموزش عالی برای ارزشیابی دانشجویان استفاده می‌شود. سؤال به‌عنوان عنصر کلیدی در امتحان شناخته می‌شود. به گفته سورات (۲۰۱۰)، عوامل مؤثر بر پرسش همواره موضوعی است که به دانشجویان کمک می‌کند تا بر دستیابی به نتایج یادگیری مطلوب تمرکز کنند. علاوه بر این، برای مؤثرتر کردن ارزشیابی، ایجاد تعادل بین سؤالات سطح پایین و سطح بالا ضروری است (۱۲).

علاوه بر رعایت تعادل در طراحی سؤالات، تصحیح دقیق اوراق امتحانی یک عامل کلیدی در فرایند یادگیری، انگیزش و ارزشیابی دانشجویان است که باید به آن توجه شود. تصحیح اوراق امتحانی به‌عنوان کنشی بی‌حاشیه، منظم و عقلانی به‌نظر می‌رسد؛ عملی که به‌ظاهر تنها بر پایه پاسخ دانشجو و کلید نمره‌گذاری استاد شکل می‌گیرد. اما آیا این فرایند، واقعاً خالی از ذهنیت، پیش‌فرض، هیجان و زمینه‌های بیرونی است؟ آیا می‌توان نمره را چون داده‌ای خالص، دقیق و مستقل از شرایط انسانی تلقی کرد؟ سال‌هاست نظام آموزشی تلاش دارد با طراحی سؤالات استاندارد، کلیدهای تصحیح دقیق و چارچوب‌های ارزشیابی، عدالت آموزشی را تضمین کند. اما آنچه اغلب نادیده گرفته می‌شود، حضور یک «عامل انسانی پویا» در قلب فرایند ارزیابی است. نتایج مطالعه هتی و تیمپرلی (۲۰۰۷) نشان داد بازخورد مؤثر در تصحیح اوراق می‌تواند یادگیری را تا ۳۰ برابر افزایش دهد. این بازخورد باید مشخص، سازنده و به‌موقع باشد تا بر دانشجویان تأثیر مثبت بگذارد (۲). افزون بر این، نتایج مطالعات (۱۳) حاکی از آن است تصحیح یک برگه امتحانی و اعلام نتیجه در دوره محدود، کاری دشوار برای استادان دانشگاه‌هاست؛ بنابراین تصحیح برگه امتحان به‌صورت دستی دشوارتر می‌شود و احتمال بروز تقلب نیز افزایش می‌یابد. برخی از استادان، امتحانات مربوط به مهارت دانشجویان را به‌جای اینکه بر اساس شایستگی تحصیلی آنها ارزشیابی کنند، بر اساس رفتار کلاسی آنها ارزشیابی می‌کنند. درک سوگیری‌های نمره‌دهی نسبت به رفتار

فرایند یاددهی-یادگیری به دلیل انطباق پاسخ‌های آموزشی با نیازهای یادگیری فراگیران از اهمیت اساسی برخوردار است (۱) و همواره تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد که به‌طور مستقیم بر کیفیت آموزش و یادگیری دانشجویان تأثیر می‌گذارند. یکی از مهم‌ترین این عوامل، «ارزشیابی» است که به‌عنوان ابزاری کلیدی برای سنجش دانش و مهارت‌های دانشجویان عمل می‌کند (۲). ارزشیابی، علاوه بر کمک به تعیین نمرات و نتایج تحصیلی، می‌تواند انگیزه و اعتمادبه‌نفس دانشجویان را تقویت یا تضعیف نماید (۳). به اعتقاد استفیل‌بیم و شینکفیلد (۲۰۰۷)، ارزشیابی از این جهت حائز اهمیت است که اگر به‌درستی انجام شود می‌تواند منجر به افزایش انگیزه یادگیری دانشجویان، تسهیل فرایند یادگیری و تحریک اندیشه و افکار آنها شود (۴، ۵). ارزشیابی تعیین می‌کند که دانشجو چه می‌داند یا چه توانایی‌هایی دارد (۶). استادان دانشگاه‌ها با استفاده از روش‌های مختلف به ارزشیابی از عملکرد دانشجویان می‌پردازند. اطلاع از عملکرد دانشجویان، اطلاعات مفیدی برای بهبود و اصلاح تدریس استادان فراهم می‌کند. ارزشیابی از یادگیری دانشجویان به روش‌های مختلفی همچون ارزشیابی آغازین، ارزشیابی تکوینی، ارزشیابی پایانی و ارزشیابی تشخیصی انجام می‌شود (۷).

استادان با استفاده از ارزشیابی می‌توانند سطوح یادگیری، مهارت‌ها و نیازهای دانشجویان را تعیین کرده و اطلاعاتی در مورد استراتژی‌ها، روش‌ها، تکنیک‌ها و شیوه‌های تدریس کسب کنند (۸). بدون ارزشیابی خوب نمی‌توان فهمید فرایند یاددهی-یادگیری موفق بوده یا خیر (۱). یک روش ارزشیابی قابل اعتماد و معتبر تنها با اجرای ابزار ارزشیابی استاندارد امکان‌پذیر است (۹). آزمون‌هایی که استادان مطابق با سطوح شناختی دانشجویان تهیه می‌کنند، بدون توجه به نوع آن‌ها، به‌صورت استاندارد مورد استفاده قرار می‌گیرند و زمینه را برای ارزشیابی‌های قابل اعتمادتر فراهم می‌کنند. برای دستیابی به اهداف و ارزشیابی فرایند یادگیری، باید آزمون‌ها مطابق با درک دانشجویان طراحی شوند؛ به‌عبارتی دیگر، باید در طراحی ارزشیابی تمام سطوح دانشجویان مدنظر قرار گیرد (۱۰). برای آگاهی از یادگیری دانشجویان، از دو نوع ارزشیابی آنلاین و حضوری استفاده می‌شود. در این نوع ارزشیابی‌ها از سؤالات مختلفی، از جمله سؤالات بسته‌پاسخ و بازپاسخ بهره گرفته می‌شود (۱۱). استادان با سازه‌گرایی و تغییر رویکردهای آموزشی از دو رویکرد ارزشیابی فرایندمحور و ارزشیابی نتیجه‌محور در ارزشیابی عملکرد دانشجویان استفاده می‌کنند. در ارزشیابی فرایندمحور از روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی

نمرات آنها را تغییر دهد. نبود معیارهای واضح و شفاف نیز گاه به نابرابری در نمرات منجر می‌شود (۲۳،۳). همچنین مشاهده شده است که استادان تحت فشار مدت زمانی قرار می‌گیرند که این امر می‌تواند کیفیت تصحیح را کاهش دهد (۲۴). علاوه بر این، بسیاری از استادان هنوز با ابزارهای دیجیتال آشنایی کافی ندارند که این مسئله می‌تواند به نوبه خود بر کیفیت تصحیح اثر بگذارد (۲۵). در نهایت، گیکندی و همکاران (۲۰۱۱) بیان می‌کنند استفاده از ابزارهای دیجیتال بدون توجه به نیازهای یادگیرندگان و شرایط خاص آموزشی می‌تواند به ارزشیابی نادرست و غیر مؤثر منجر شود (۲۶).

به‌طور کلی، در تمامی نظام‌های آموزشی، تصحیح اوراق امتحانی یک فرایند پیچیده و یکی از نقاط حساس در سنجش عادلانه یادگیری است که نیازمند توجه جدی می‌باشد. اگرچه ساختارهای امتحانی در دهه‌های اخیر دستخوش تغییراتی شده‌اند، اما الگوی ذهنی، شناختی و هیجانی استادان در حین تصحیح اوراق تقریباً بدون پژوهش جامع و علمی باقی مانده است. در اغلب پژوهش‌های پیشین، فرایند تصحیح به‌عنوان یک عمل صرفاً فنی و وابسته به کلید نمره یا راهنمای تصحیح در نظر گرفته شده، بدون آنکه «پویایی‌های روان‌شناختی، سوگیری‌های شناختی، خستگی تصمیم‌گیری، اثرات متقابل دانشجو-استاد، یا حتی عوامل دیجیتال» در این فرایند مورد تحلیل قرار گیرند. در همین راستا، نتایج تحقیقات در حوزه علوم اعصاب‌شناختی نشان می‌دهد که حجم بالای تصمیم‌گیری متوالی، نظیر تصحیح ده‌ها یا صدها برگه، منجر به کاهش دقت، تغییر استانداردهای ارزشیابی در طول زمان و بروز خطاهای ارزیابی می‌شود. با این وجود، تحقیقات جدیدی در این حوزه صورت گرفته که بر اهمیت نحوه نمایش پاسخ دانشجو و تأثیر آن بر قضاوت انسانی تأکید دارند. علاوه بر این، برخی از پژوهش‌ها که قبلاً به آنها اشاره شد، عواملی را شناسایی کرده‌اند که می‌توانند بر نمره‌دهی استادان تأثیرگذار باشند. در عصر جدید، عصر هوش مصنوعی، هنوز در برخی از دانشگاه‌های کشور ارزشیابی نهایی دروس به‌صورت کاملاً ذهنی و انسانی انجام می‌شود بدون اینکه چارچوبی مشخص و علمی برای شناسایی عوامل مؤثر بر آن تدوین شده باشد. این شکاف می‌تواند اعتبار چنین ارزشیابی‌هایی را به چالش بکشد و عدالت آموزشی را زیر سؤال ببرد. از این رو، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر فرایند تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان از منظر استادان است. نتایج این پژوهش می‌تواند به استادان و مسئولان آموزشی کمک کند تا فرایند تصحیح اوراق را بهبود بخشند و می‌تواند نقطه آغازی برای طراحی سامانه‌های تصحیح اوراق امتحانی مبتنی بر رفتار تصحیح‌گران باشد. این

دانشجویان حائز اهمیت است؛ زیرا نشان‌دهنده یک روش بالقوه ناکارآمد برای ارزشیابی دانشجویان است (۱۴).

نتایج پژوهش بوید و همکاران (۲۰۰۷) نشان داد دانشجویان سیاه‌پوست تمایل بیشتری دارند که توسط استادانی هم‌نژاد خود مورد ارزشیابی قرار بگیرند. احتمالاً دانشجویان سیاه‌پوست به دلیل تبعیض نژادی، ترجیح می‌دهند با استادان هم‌نژاد خود واحد درسی بگذرانند. همچنین، استادان سفیدپوست انتظارات کمتری برای دانشجویان سیاه‌پوست نسبت به استادان سیاه‌پوست همان دانشجویان گزارش می‌کنند؛ زیرا به لحاظ موقعیت اجتماعی، سیاه‌پوستان از سطح پایین‌تری برخوردار هستند و بنابراین اساتید سفیدپوست انتظار کمتری از این افراد دارند (۱۵). نتایج مطالعه‌ای دیگر نشان داد خواندن چندباره پاسخ‌ها و توجه به جزئیات نه تنها باعث افزایش دقت نمره‌دهی می‌شود، بلکه به استاد کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از نقاط قوت و ضعف دانشجویان پیدا کند. این مطالعه همچنین اشاره می‌کند که خواندن ویژه‌بازه پاسخ‌ها می‌تواند از قضاوت‌های نادرست جلوگیری کرده و اطمینان حاصل کند که نمرات به‌طور عادلانه و منطقی اعطا می‌شوند (۱۶). نتایج بورگس و همکاران (۲۰۲۲) حاکی از آن بود که نمره‌دهی استادان می‌تواند با توجه به کلیشه‌های گروهی انجام شود. به‌عنوان مثال، نمره‌دهی ممکن است بر اساس گروه قومی یا جنسیتی تعیین شود. کلیشه‌ها باورهایی هستند که افراد، از جمله استادان، به‌طور ناخودآگاه در مورد گروه‌هایی با ویژگی خاص نگهداری می‌کنند (۱۷). همچنین نتایج پژوهش نتجیت‌پیانوند و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد افراد ثروتمند قاطع‌تر و غیراخلاقی‌تر در نمره‌دهی هستند (۱۸). نتایج پژوهش آنگل و ریس (۲۰۲۱) نیز نشان داد برخی از استادان نمرات را در درجه اول بر اساس نتایج امتحانات عملی که از قبل برگزار کرده‌اند، ثبت می‌کنند (۲۰).

نتایج پژوهش‌های پریکورت و گاینر (۲۰۲۱) و آکپور (۲۰۲۱) حاکی از آن بود که مشارکت در کلاس به‌عنوان معیاری در نمره‌دهی و تصحیح بسیاری از دوره‌ها لحاظ می‌شود (۲۰، ۲۱). نتایج مطالعه دی و همکاران (۲۰۱۹) نشان داد گاهی اوقات استادان نمرات آزمون را دست‌کاری می‌کنند و ویژگی‌های دانشجو بر امتحاناتشان تأثیر می‌گذارد. در برخی موارد، استادان بین دختران و پسران تبعیض قائل می‌شوند، به‌طوری که حدود دو سوم تبعیض علیه پسران در نمره‌دهی را نشان می‌دهد (۲۲). مچنتبرگ (۲۰۰۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که تحریف نمرات بر اساس رفتار دانشجو ممکن است دانشجویان از سرمایه‌گذاری‌های در سرمایه انسانی خود صرف‌نظر کنند؛ زیرا این تغییرات می‌تواند معنای

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و در پارادایم تفسیرگرایی قرار دارد و از لحاظ رویکرد و روش، کیفی از نوع پدیدارشناسی بوده است. مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر شامل خبرگان، متخصصان و اعضای هیئت‌علمی هستند که یا دارای تجربه زیسته کافی یا دارای تألیفات و پژوهش‌های مرتبط با ارزشیابی و یا دارای سابقه تدریس هستند. معیار ورود مشارکت‌کنندگان به این پژوهش بر اساس طرح و هدف پژوهش تعیین شده است. انتخاب نمونه‌ها با استفاده از رویکرد هدفمند و روش نمونه‌گیری افراد کانونی متناسب با موضوع پژوهش (صاحب‌نظران کلیدی) و استفاده از معیار کفایت «اشباع نظری داده‌ها» انتخاب شدند؛ بدین معنی که مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه یافت که اطلاعات ارائه شده توسط مصاحبه‌شوندگان تکراری بودند و اطلاعات جدیدی به دست نیامد. از این رو، ۱۹ نفر از استادان مجرب و اهل نظر کشور در حوزه ارزیابی و تصحیح اوراق امتحانی در این پژوهش مشارکت داده شدند. با توجه به اینکه اعتبار یافته‌ها در این قبیل پژوهش‌ها به توانمندی، دانش و تجارب مصاحبه‌شوندگان بستگی دارد، بدین گونه سعی شد افرادی انتخاب گردند که بالقوه می‌توانستند پاسخگوی سؤالات پژوهش باشند و دارای سوابق اجرایی و عملی، تسلط علمی و تجربه غنی از پدیده مورد بررسی و توانایی و تمایل به بیان روشن آن داشته و دارای تألیف و در آموزش و پژوهش شاخص باشند.

اقدام می‌تواند گامی مؤثر در جهت تحقق ارزشیابی عادلانه، دقیق و شفاف در نظام آموزشی باشد. با شناخت عوامل مؤثر، می‌توان روش‌های ارزشیابی دقیق‌تری طراحی کرد که توانایی‌های واقعی دانشجویان را بهتر منعکس کند و به‌عنوان منبع مفیدی برای سیاست‌گذاران آموزشی در طراحی برنامه‌های آموزشی و ارزشیابی مورد استفاده قرار گیرد. این اطلاعات می‌تواند به تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تر در خصوص توسعه نظام‌های آموزشی منجر شود. بدیهی است عدم توجه به عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی می‌تواند تأثیرات منفی بر انگیزه، اعتمادبه‌نفس، کیفیت آموزش، نتایج دروس و ترم‌های تحصیلی، یادگیری و ادامه تحصیل داشته و نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و چالش‌ها را تحت‌الشعاع قرار دهد. علاوه بر این، از آنجایی که تاکنون پژوهشی در این زمینه صورت نگرفته و مطالعات موجود بیشتر بر اثربخشی ارزشیابی متمرکز بوده‌اند، این پژوهش می‌کوشد تا عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان را شناسایی نماید و بدین ترتیب به سؤال ذیل پاسخ دهد:

• عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان از منظر اعضای هیئت‌علمی چیست؟

روش

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در مرحله مصاحبه

Table 1. Characteristics of Interviewees in the Interview Stage

کد شرکت‌کننده	جنسیت	سابقه کار	مرتبه علمی	مدت‌زمان مصاحبه	کد شرکت‌کننده	جنسیت	سابقه کار	مرتبه علمی	مدت‌زمان مصاحبه
۱	مرد	۹	استادیار	۱۸ دقیقه	۱۱	مرد	۲۲	استادیار	۱۹ دقیقه
۲	زن	۴	استادیار	۲۳ دقیقه	۱۲	زن	۱۲	دانشیار	۲۸ دقیقه
۳	مرد	۴	استادیار	۱۷ دقیقه	۱۳	زن	۲۶	استادیار	۲۰ دقیقه
۴	مرد	۱۶	دانشیار	۲۰ دقیقه	۱۴	زن	۵	استادیار	۱۸ دقیقه
۵	زن	۱۸	دانشیار	۱۶ دقیقه	۱۵	مرد	۲	استادیار	۲۵ دقیقه
۶	مرد	۲۷	استاد	۱۸ دقیقه	۱۶	مرد	۱۷	دانشیار	۳۱ دقیقه
۷	زن	۱۸	دانشیار	۱۸ دقیقه	۱۷	مرد	۶	استادیار	۱۸ دقیقه
۸	مرد	۱۶	دانشیار	۲۳ دقیقه	۱۸	مرد	۲۹	استاد	۲۵ دقیقه
۹	زن	۲	استادیار	۲۴ دقیقه	۱۹	مرد	۱۳	دانشیار	۲۳ دقیقه
۱۰	مرد	۱۰	دانشیار	۲۴ دقیقه					

مصاحبه‌ها ابتدا دستورالعمل مصاحبه را طراحی کردند و سپس مصاحبه‌ها را بر اساس آن پیش بردند. البته در راهنمای مصاحبه جزئیات مصاحبه، شیوه بیان و ترتیب آنها ذکر نمی‌شود. این موارد طی فرایند مصاحبه تعیین می‌شوند. پژوهشگران برای انجام مصاحبه‌ها، نامه‌ای با ذکر اهداف پژوهش، نقش مصاحبه‌شونده در انجام پژوهش و سؤالات مصاحبه

برای گردآوری داده‌ها در بخش کیفی از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، مصاحبه‌ای است که در آن، سؤالات مصاحبه از قبل مشخص می‌شود و از تمام پاسخ‌دهندگان، پرسش‌های مشابه پرسیده می‌شود، اما آنها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که می‌خواهند پاسخ دهند (۳۳). پژوهشگران برای انجام

رسیدن به این باور، از روش همسوسازی استفاده شد و سعی گردید با جمع‌آوری داده‌های کافی از منابع چندگانه (روش‌های مختلف گردآوری داده‌ها، تنوع خبرگان و متخصصان، مکان‌های مختلف)، این باورپذیری را ایجاد نمود. به‌علاوه، از تکنیک کنترل توسط اعضاء از طریق ارائه نتایج تحلیل داده‌ها به مشارکت‌کنندگان برای چک‌کردن و بررسی نتایج نیز استفاده گردید. یادآور می‌شود داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها توسط مصاحبه‌شوندگان بررسی و مواردی نیز اصلاح گردید. برای افزایش پایایی پژوهش، مصاحبه‌ها با یک برنامه قبلی در یک فضای مناسب و رعایت شرایط مصاحبه با راهنمایی‌های لازم و به دور از سوگیری و اعمال نظر شخصی و با استفاده از دستگاه ضبطصوت انجام می‌گرفت. ضمناً هم‌زمان با گردآوری داده‌ها، تجزیه‌وتحلیل آن‌ها با دو هدف بازخورد برای مصاحبه‌های فردی و اطمینان از اشباع داده‌ها آغاز شد. علاوه بر این، از روش مسیر ممیزی برای تأیید صحت و درستی داده‌ها استفاده شد. در مسیر ممیزی، افراد از خارج از پژوهش که به مطالعات کیفی آشنا هستند به‌عنوان چک‌کننده و ناظر عمل می‌نمایند. در این پژوهش از دو نفر خارج از پژوهش که مسلط به تحلیل داده‌های کیفی بودند برای کدنویسی مستقل استفاده گردید. توضیحاتی از جمله اطمینان‌بخشی به مصاحبه‌شونده‌ها در خصوص محرمانه بودن اطلاعات به دست آمده و نام آنان و دادن آزادی برای شرکت در پژوهش که از نکات رعایت شده اخلاق باشد، گفته شد.

لازم به ذکر است کد اخلاق پژوهش حاضر IR.IAU.M.REC.1404.117 است.

یافته‌ها

عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان از منظر اعضای هیئت‌علمی چیست؟

نتایج حاصل از تحلیل داده‌های کیفی به دست آمده از مصاحبه‌های انجام‌شده با خبرگان حوزه و اعضای هیئت‌علمی، در جدول ۲ ارائه شده است. این نتایج حاصل فرایند کدگذاری و تحلیل مضمون بوده و نشان‌دهنده دیدگاه‌ها، تجارب و برداشت‌های مشارکت‌کنندگان درباره موضوع مورد مطالعه هستند.

همان‌طور که در جدول ۲ اشاره شده است مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی شامل عوامل مربوط به استاد، عوامل مربوط به دانشجو، برنامه درسی ارائه شده، قوانین و استانداردهای دانشگاه، قوانین مربوط به سؤالات و پاسخ‌ها و محیط دانشگاه است.

(سؤالات راهنما) تنظیم و به‌صورت حضوری و پست الکترونیک تقدیم مصاحبه‌شوندگان نمودند. مهم‌ترین سؤال محوری مصاحبه‌ها، «عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان از منظر استادان چیست؟» بود. پس از پرسیدن سؤال محوری مصاحبه، سایر سؤالات با توجه به پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان صورت می‌گرفت. لازم به ذکر است قبل از ارسال فرم مصاحبه، توسط چند نفر از استادان و متخصصان مورد بررسی قرار گرفت و مواردی اصلاح گردید. همچنین راهنمای سؤالات با استفاده از مرور متون و مشورت با استادان تهیه و پس از چند نمونه مصاحبه، اصلاح نهایی در راهنمای سؤالات انجام پذیرفت. زمان و مکان مصاحبه توسط مصاحبه‌شوندگان تنظیم شد. با اجازه و رضایت مشارکت‌کنندگان و با اطمینان از محرمانه ماندن و همچنین بالا بردن اعتبار داده‌های مصاحبه، مصاحبه‌ها با بهره‌گیری از ابزارهای دیجیتال ضبط شد. متوسط زمان مصاحبه‌ها ۲۲ دقیقه بوده است. مصاحبه فردی توسط پژوهشگران به‌صورت حضوری، آنلاین و در شرایطی غیررسمی انجام شد.

برای تجزیه‌وتحلیل داده‌های بخش کیفی پژوهش از روش تحلیل مضمون استفاده شد. در این روش ابتدا مصاحبه‌ها ضبط شده و پس از پیاده‌سازی یک‌به‌یک و کلمه‌به‌کلمه مصاحبه‌ها بر روی کاغذ، سطر به‌سطر مورد بررسی و چندین بار به‌طور دقیق خوانده شدند تا تحلیل‌گر اطلاعات کلی نسبت به داده‌ها کسب کند و جملات معنی‌دار که مرتبط با پرسش‌های پژوهش بودند، علامت‌گذاری گردید. پس از آن، داده‌ها به بخش‌های مختلف تقسیم و به هر بخش با توجه به محتوا نامی داده می‌شود (مقوله‌بندی). به عبارتی دیگر، جملات معنی‌دار مشخص و به‌صورت کد تعریف شدند. سپس کدهای استخراج شده دسته‌بندی شده و برای هر دسته عنوان مناسبی انتخاب شد. در ادامه، در جریان تحلیل داده‌ها، مقایسه بین داده‌ها صورت گرفته و بخش‌هایی که دارای محتوای مشابه بودند ادغام یا بازنگری شده و سعی شد مقوله‌های کلی استخراج شوند (۲۸). در مرحله بعد، پس از یک هفته، پاسخ‌ها مجدداً مرور و مقوله‌بندی جدیدی انجام شد. سپس مقوله‌ها با هم تطبیق داده شد و اصلاحات لازم صورت گرفت. در تجزیه‌وتحلیل داده‌ها جهت امانت در پژوهش، ذکر نامی از اسامی افراد نشده است. برای افزایش دقت در تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از نرم‌افزار مکس کیودا (Maxqda) استفاده شده است.

برای اعتباریابی کیفی از چهار معیار قابل قبول بودن، انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأییدپذیری استفاده شد. قابل قبول بودن میزانی است که می‌توان نتایج به دست آمده را صحیح و قابل باور دانست. برای

جدول ۲. عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان

Table 2. Factors Influencing the Grading of Students' Exam Papers

مقاله‌های اصلی	مقاله	مقاله‌های فرعی	نمونه مصاحبه‌ها
عوامل روانی-هیجانی	عوامل روانی-هیجانی	رضایت شغلی، حالات خلقی، استرس	کد ۱: «اگر در حین تصحیح، گرسنه و تشنه باشم یا حتی احساس خستگی کنم، در روند تصحیح تأثیرگذار است. چون در این اوضاع و احوال تمرکز حواس خوبی ندارم.» مصاحبه‌شونده کد ۲: «به یک‌بار خواندن پاسخ برگ امتحان دانشجویان اکتفا نمی‌کنم. اصولاً لازم می‌دونم که پاسخ سؤالات را در چند مرحله و با دقت و به صورت واژه‌به‌واژه بخوانم تا حقی از دانشجویان ضایع نشه. چراکه ممکنه با خواندن سطحی و اجمالی، مواردی از چشم بیفتد و نهایتاً نمره دانشجو کسر بشه.» کد ۳: «شرایطی را ایجاد کنیم تا محیط عاری از موارد استرس برانگیز شود. تا حد امکان، هرگونه صدای اضافی را حذف می‌کنیم تا سکوت و آرامش در محیط تصحیح فراهم شود. هرگونه سروصدایی اضافه محیط می‌تواند موجب حواس‌پرتی مصحح شود.» کد ۵: «با توجه به شرایط، ممکن است درگیر یک سری بیماری‌ها، با توجه به فصل و موقعیت شوم. در این حال، شرایطی را که بابت بیماری تحمل می‌کنم، اعم از خستگی، ضعف، بی‌حالی و بی‌حوصلگی، امکان دارد بر نحوه تصحیح تأثیر بگذارد. البته تا جایی که می‌توانم، جلوی این قضیه را می‌گیرم.» کد ۱۰: «تجربه یک استاد را تعریف می‌کنم: در یک سری از استادان دیده شده برای اینکه نشان دهند دانشجویان آنها، از لحاظ علمی قوی‌تر و برترند. نمره واقعی را به دانشجو نمی‌دهند، بلکه نمره را بالاتر و غیر واقعی‌تر رد می‌کنند تا به اصطلاح، به همه بگویند دانشجویان من، از لحاظ علمی از همه برترند.» کد ۱۲: «شاید ناپسند به نظر برسد، اما بعضی اوقات، حس برتری‌جویی بنده بیدار می‌شود. این حس سعی دارد تا نمره را بالاتر از حد معمول بدهم و به عبارتی به کادر دانشگاه نشان بدهم، در قبال برگه دانشجویان، راندمان کاری بالایی دارم.» کد ۶: «به عین تجربه کرده‌ام در حین تصحیح سؤال تشریحی، سردرگم می‌شوم که نمره کامل را، باید به چه کسی بدهم. در این موارد پاسخ‌های دانشجویان را با یکدیگر مقایسه می‌کنم تا با یافتن پاسخ کامل‌تر، نمره کامل‌تری بدهم.» کد ۷: «واگذاری مسئولیت به دانشجو، مانند: نمایندگی کلاس، می‌تواند بر نمره دهی او مؤثر باشد. زیرا غالباً او در کلاس، فعالیت‌هایی را انجام می‌دهد که به نوعی کمک به استاد است. بنابراین استاد، برای رعایت حال او و اموری که در طول ترم به او محول شده است، به نمره‌اش ارفاق می‌کند.» کد ۵: «درگیری ذهنی و عدم تمرکز تصحیح‌کننده روی سؤالات ممکن است تصحیح‌کننده هنگام بررسی پاسخ‌ها حضور ذهنی دقیقی نداشته باشد و به جای اینکه به‌طور کامل به برگه‌ها دقت کند مشغول فکر کردن درباره موضوع دیگری باشد.» کد ۱۱: «به دلیل حساسیت بیشتر نسبت به جزئیات، سعی می‌کنم دقت بالاتری در تصحیح خودم داشته باشم و ممکن است باعث سخت‌گیری بیش از حد شود. البته در استادان مرد به دلیل فشاری کاری بیشتر ممکن است دقت کمتری اتفاق بیفتد.» کد ۱۶: «گاهی اوقات در حین تصحیح مسائل مالی ذهنم را درگیر می‌کند و تمرکز کافی برای تصحیح دقیق ندارم.»
	پیشینه و تجربه استادان	رضایت شغلی، حالات خلقی، استرس باتجربه بودن استاد، جدیدالاستخدام بودن، مدعو بودن استاد، تخصص استاد	ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی، تعصبات نسبت به جنسیت و قومیت، باورهای دینی و مذهب
پیش‌فرض‌های فرهنگی و اجتماعی	عوامل انسانی و روان‌شناختی	خستگی، گرسنگی و تشنگی، خطای چشمی، آرامش خاطر استاد، برخورد‌های سلامت درونی، دوری از عوامل پرش و حواس‌پرتی، خستگی ذهنی ناشی از تصحیح تعداد بالای برگه، بیماری استاد، فشارهای اجتماعی-سازمانی، حجم کاری استادان، کم‌خوابی	
عوامل مربوط به استاد	تقوای استاد	چندباره خواندن پاسخ سؤال، خواندن واژه‌به‌واژه پاسخ، دستکاری پاسخ‌ها	
	بی‌توجهی به اسامی دانشجویان	برقراری سکوت، دوری از محیط استرس برانگیز، حذف هر گونه صدای اضافی	
وضعیت اقتصادی استاد	آرامش فضای تصحیح	فشارهای زمانی، زمان تصحیح کردن اوراق، تصحیح اوراق در زمان‌های مختلف	
	زمان تصحیح اوراق	پیش‌داوری کردن، اثر مقایسه‌ای، سوگیری تأییدی، فشار اجتماعی و توقعات محیطی، جنسیت استاد، درگیری ذهنی، عواطف و دلسوز بودن استاد	
سوءگیری‌های شناختی و اجتماعی	وضعیت اقتصادی استاد	ثروتمند، فقیر	
سبک‌های مدیریتی کلاس درس	سبک‌های مدیریتی کلاس درس	اقتدارگرایانه، آزادمنشانه، استبدادی	
عوامل مربوط به دانشجو	رفتار دانشجو در طول ترم	سوابق مثبت دانشجو بر اساس نحوه رفتار او در کلاس درس، سوابق منفی دانشجو بر اساس نحوه رفتار او در کلاس درس	کد ۱۵: «گاهی نام فرد را که بالای برگه می‌بینیم پیشینه‌ای از رفتار آن فرد در کلاس درس جلوی چشم ما نمایان می‌شود که ممکن است باعث شود به امتحان او با دیدی مثبت‌تر یا منفی‌تر نگاه شود سعی می‌کنیم تأثیر نپذیریم اما می‌تواند بر ناخودآگاه ما تأثیر بگذارد.» کد ۱۱: «بعضی اوقات ویژگی‌های دانشجو آنقدر در چشم استاد بزرگ جلوه می‌کند که نمره دانشجو، کم اهمیت می‌شود. اگر دانشجو در کلاس درس، سوابق مثبت داشته باشد، در نمره‌دهی تأثیر مثبت دارد که سوابق مثبت شامل فعالیت او در کلاس درس، نظم‌و ترتیب، همکاری و مشارکت در کلاس درس است.» کد ۸: «نظرات دانشجو در فرم نظرسنجی استاد، می‌تواند بر کیفیت و کمیت تصحیح تأثیر بگذارد. اگر دانشجو نمره ورقه‌اش پایین باشد، به کمک فرم نظرسنجی، به اصلاح آن می‌پردازم. اگر دانشجو، همه پرسش‌ها را سطح بالا زده باشد، به او ارفاق می‌کنم. در غیر این صورت، نمره واقعی‌اش را ثبت می‌کنم.»
	عملکرد دانشجو در طول ترم	میزان حضور و غیاب، نتایج امتحانات قبلی، میزان مشارکت در کلاس، پیشرفت تدریجی، انضباط آموزشی، انجام فعالیت‌ها و پروژه‌ها	
مشارکت دانشجو در کلاس درس	مشارکت دانشجو در کلاس درس	پرسش و پاسخ فعال در کلاس، همراهی در امور درسی	
	مشکلات دانشجو	بیماری، مشکلات خانوادگی، مشکلات تحصیلی	

مقوله‌های اصلی	مقوله	مقوله‌های فرعی	نمونه مصاحبه‌ها
	ویژگی‌های دانشجو	منضبط بودن، گوش دادن به درس؛ تن صدای دانشجو، نوع لباس پوشیدن، نژاد و رنگ پوست دانشجو، اخلاق و رفتار دانشجو	کد ۵: «دانشجو باید مطلب را عمقی درک کند و بفهمد. پاسخ او باید بر اساس فهمیده‌های او باشد. نه اینکه صرفاً مطلبی را حفظ کند و همان حفظ طوطی‌ها را در پاسخ سؤال بنویسد».
	نظرات دانشجویان در فرم‌های نظرسنجی	پاسخ‌دهی بر اساس فهمیدن و استدلال کردن و نه صرفاً حفظ طوطی‌وار	کد ۹: «گاه‌ها پیش آمده که از اوضاع و شرایط نابسامان دانشجویی مطلع شوم. اخیراً مطلع شدم، دو الی سه نفر از دانشجویانم، به تازگی پدر و مادر، یا هر دوی آنها را از دست داده‌اند و به شدت، در تنگنا و مضيقه روحی، قرار دارند. این شرایط موجب می‌شود تا تصحیح ورقه آنها را، دست بالاتر در نظر بگیرم».
	پیشینه خانوادگی	مشکلات و تألمات روحی	
	واگذاری مسئولیت به دانشجو	شغل والدین، جایگاه اجتماعی و فرهنگی خانواده، وضعیت اقتصادی خانواده	
	رقابت‌های دانشجویان در کلاس درس	واگذاری مسئولیت‌هایی از قبیل: نمایندگی، تشکیل گروه و...	
	نوع روش تدریس	حضور، مجازی، ترکیبی، سبک‌های تدریس	کد ۱۶ اظهار داشت: «ارزشیابی‌های حضوری و مجازی با هم فرق دارند. در ارزشیابی‌های مجازی، به خاطر شرایط نامناسب و امکان تقلب، اصولاً نمره‌دهی را سخت‌تر می‌کنم و به‌راحتی نمره نمی‌دهم. اما در ارزشیابی حضوری، سعی می‌کنم نمره را واقعی‌تر و تا جایی که امکان دارد، به دانشجو ارفاق کنم». کد ۲۰: «تصحیح اوراق کلاسی می‌تواند به جو آن کلاس مربوط شود. اگر آن کلاس پر انرژی، مشارکتی و فعال باشد، مسلماً چون حس خوبی در آن کلاس دریافت کردم، موجب می‌شود به نمره دانشجویان، مثبت‌تر نگاه کنم و بالعکس. وقتی کلاسی بی‌حال و منفعل باشد، به نمره دانشجویان، با دیدی دیگر نگاه می‌کنم». کد ۱۳: «تصحیح اوراق کلاسی می‌تواند به جو آن کلاس مربوط شود. اگر آن کلاس پر انرژی، مشارکتی و فعال باشد، مسلماً چون حس خوبی در آن کلاس دریافت کردم، موجب می‌شود به نمره دانشجویان، مثبت‌تر نگاه کنم و بالعکس. وقتی کلاسی بی‌حال و منفعل باشد، به نمره دانشجویان، با دیدی دیگر نگاه می‌کنم». کد ۲۱ اظهار داشت: «زمان تدریس برای بنده، اهمیت دارد. باتوجه‌به زمانی که برای تدریس هر مبحث گذاشته‌ام، از دانشجویانم توقع دارم همان چیزی را که ارائه داده‌ام را دریافت کنم. وقتی تمام و کمال برای دانشجو وقت گذاشته می‌شود، انتظار می‌رود هر آنچه دریافت کرده را در برگه بیاورد». کد ۱۴: «نمره‌دهی بنده، بر اساس اهداف کلی و خاص هر برنامه درسی است. اصولاً در پاسخگویی دانشجویان سخت‌گیری ندارم. اگر آنها بر اساس اهداف کلی دروس پاسخ دهند، به‌طوری که منظور و هدف درس را در پاسخ محقق کرده باشند، نمره تعلق می‌گیرد».
برنامه درسی ارائه شده	موضوع و اهداف	اهداف کلی و خاص برنامه درسی، اهداف طراحی آزمون	
	منابع	منابع چاپی، منابع آنلاین، دسترسی و عدم دسترسی به منابع	
	فضا	فضای تدریس، فضای ارزشیابی	
	زمان تدریس		
	شرایط برگزاری امتحان	فردی و گروهی بودن امتحان	کد ۱۷: «از عوامل مهم تاثیرگذار در نمره گذاری بنده، صورت امتحان به حالت فردی و گروهی است. در حالت فردی، اطمینان دارم دانشجو، تمام آموخته‌های خود را بر روی برگه آورده و از کسی کمک نگرفته، اما در امتحانات گروهی و جمعی نمره دهی خیلی واقعی نیست، چون افراد قوی برای بالا بردن نمره خود، تمام سعی و تلاشان را می‌کنند. اما شاید دانشجوی ضعیف کناره‌گیری کند، یا بعضاً خیلی کم در حل سؤالات مشارکت کند». کد ۱۹: «بعد از صحیح کردن ورقه‌ها، معمولاً در هر دانشگاه، چند دانشجوی افتاده دارم. در این مواقع، فشار مدیر گروه بر من و امثال من زیاد می‌شود تا برای داشتن قبولی‌های بیشتر، تعداد افتاده‌های کمتری داشته باشیم. من نیز به ناچار برای رضایت مافوق، مجبورم نمره را بالاتر از حد واقعی، در نظر بگیرم».
قوانین و استانداردهای دانشگاه	سیاست‌های دانشگاه، دانشکده، گروه	سخت‌گیری‌های دانشگاه، فشارهای مدیریتی	
	زیرساخت‌های تصحیح و آزمون		
	نظارت داخلی و ارزیابی عملکرد استاد		

مقوله‌های اصلی	مقوله	مقوله‌های فرعی	نمونه مصاحبه‌ها
	نامرتب نویسی	پراکنده نویسی، خط‌خوردگی زیاد	کد ۱۷: «نوشتن دانشجو باید مرتب و در یک ردیف نوشته شود. از خط خوردگی و غلط‌گیر تا حد امکان استفاده نشود. شمرده شمرده و قابل فهم بنویسد و از درهم‌نویسی بپرهیزد». کد ۱۱: «اگر دانشجو پاسخ هر سؤال را در ادامه سؤال بنویسد و از نوشتن در اطراف برگه بپرهیزد، موجبات نظم و انضباط فکری استاد را فراهم می‌کند. در این صورت استاد، بهتر می‌تواند برگه را تصحیح کند». کد ۱۹: «روش تصحیح الکترونیکی و دستی، به نوبه خود می‌تواند بر تصحیح اثر بگذارد. روش تصحیح الکترونیکی، عموماً خسته‌کننده و آزاردهنده است. باید ساعت‌ها پشت سیستم وقت گذاشته شود تا تعداد کمی برگه، در مقایسه با تصحیح دستی صحیح شود اما تصحیح دستی، با وجود صورت فیزیکی برگه، انجام تصحیح را راحت‌تر و سریع‌تر می‌شود. بنابراین استاد، کمتر احساس خستگی می‌کند». پاسخگوی کد ۱۸ بیان داشت: «دانشجو باید بتواند بر اساس خواسته سؤال پاسخ دهد و از نوشتن پاسخ‌های نامرتب با سؤال پرهیز کند.
	خوش خطی و زیبانویسی	شمرده‌شمرده نوشتن، مرتب و نوشتن در یک ردیف، عدم خط‌خوردگی و استفاده از غلط‌گیر	ترجیح می‌دهم دانشجو برای هر سؤال به اندازه بنویسد. در حدی که پاسخ سؤال را به‌طور کامل و جامع بدهد، طوری که نه کم بنویسد و نه زیاد». کد ۱: «داشتن معیارهای نمره‌دهی دقیق و روشن، تصحیح اوراق را هم برای استاد و هم برای دانشجو شفاف‌تر می‌کند. معیارهای روشن باعث می‌شوند که استادان بتوانند به روشی منصفانه و بی‌طرفانه نمره دهند و دانشجویان نیز انتظارات روشنی از نتایج خود داشته باشند. این امر خطا و ابهام را در فرایند تصحیح به حداقل می‌رساند». کد ۲: «ساختار سؤالات نقشی کلیدی در فرایند تصحیح اوراق ایفا می‌کند. سؤالات با ساختار واضح و مشخص، به استادان امکان می‌دهند که پاسخ‌ها را سریع‌تر و با دقت بیشتری ارزیابی کنند. اگر سؤالات دارای ساختار مبهم یا پیچیده باشند، احتمال تفسیرهای متعدد و نمره‌دهی نامنسجم افزایش می‌یابد، که می‌تواند به بی‌عدالتی در قضاوت بینجامد». کد ۳: «زمان برگزاری امتحان، می‌تواند تأثیر بسزایی در کیفیت تصحیح اوراق داشته باشد. برگزاری امتحان در اواسط یا انتهای روز و زمانی که استادان ممکن است خسته‌تر باشند می‌تواند، دقت تصحیح را کاهش دهد. بنابراین باید برای زمان امتحان، برنامه‌ریزی دقیقی انجام شود». کد ۱۵: «اگر طوری سؤالات را طراحی کنم که پیچیدگی زیادی داشته باشد مسلماً نیاز به تحلیل و بررسی بیشتری دارد که این امر ممکن است فرایند تصحیح را طولانی‌تر کند و احتمال بروز خطا را افزایش دهد».
قوانین مربوط به سؤالات و پاسخ‌ها	روش تصحیح شفاف بودن دستورالعمل‌ها ساختار سؤالات عدم قواعد و معیار شفاف	الکترونیکی، دستی مشخص بودن معیار نمره‌دهی سؤالات باز و تحلیلی، سؤالات چندگزینه‌ای و بسته	
	محتوای سؤال	پاسخ‌دهی بر اساس خواسته سؤال از نظر کمی و کیفی، پیچیدگی سؤالات، مبهم بودن سؤالات	
	محتوای پاسخ‌ها	پاسخ درست و صحیح بر اساس خواسته سؤال، به اندازه نوشتن	
	تعداد سؤالات طراحی شده	کلاس پرانرژی و بانگیزه، کلاس بی‌انگیزه و منفی	کد ۸: «تصحیح اوراق کلاسی می‌تواند به جو آن کلاس مربوط شود. اگر آن کلاس پرانرژی، مشارکتی و فعال باشد، مسلماً چون حس خوبی در آن کلاس دریافت کردم، موجب می‌شود به نمره دانشجویان، مثبت‌تر نگاه کنم و بالعکس. وقتی کلاسی بی‌حال و منفعل باشد، به نمره دانشجویان، با دیدی دیگر نگاه می‌کنم». کد ۱۴: «اگر امتحانات در فضایی آرام و مجهز به نورپردازی مناسب برگزار شود، به کاهش خستگی چشمی و ذهنی دانشجویان در طول پروسه امتحان کمک می‌کند. درجه حرارت مناسب و تهویه خوب از فاکتورهایی هستند که به راحتی فیزیکی دانشجویان تأثیر می‌گذارد. این عوامل خیال من را بابت راحتی و آسایش دانشجو راحت می‌کند. بنابراین ویژگی‌های فضای برگزاری، نمی‌تواند بهانه‌ای برای دانشجو باشد».
	جو و فرهنگ دانشگاه و کلاس درس همکاری و فضای رقابتی	کلاس پرانرژی و بانگیزه، کلاس بی‌انگیزه و منفی	
	تعاملات بین‌فردی	همدلی و درک دانشجویان، ارتباط با دانشجویان، ارتباط استادان با هم‌تایان	
محیط دانشگاه	وضعیت اتاق تصحیح	نور محل تصحیح اوراق، هوای درون اتاق، چیدمان میز و صندلی	

بحث

پژوهش نشان داد مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان شامل عوامل مربوط به استاد، عوامل مربوط به دانشجو، برنامه درسی ارائه شده، قوانین و دستورالعمل‌های دانشگاه، قوانین مربوط به سؤالات و پاسخ‌ها و محیط و فضای آزمون‌ها است. این نتایج با نتایج پژوهش بورگس و همکاران (۲۰۲۲)، تانجیت‌پایوند و همکاران (۲۰۲۲)، پریکورت و گاینر (۲۰۲۱)، آپور (۲۰۲۱)، دی و همکاران (۲۰۱۹)،

تصحیح اوراق امتحانی یکی از مراحل کلیدی ارزشیابی از یادگیری دانشجویان و از مهم‌ترین و حساس‌ترین مراحل آموزشی به شمار می‌آید که می‌تواند تأثیر زیادی بر روی نتایج یادگیری دانشجویان، انگیزه و اعتمادبه‌نفس آنها داشته باشد؛ لذا هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی دانشجویان دانشگاه بوده است. نتایج

در فرایند تصحیح اوراق امتحانی، تقوای استاد و رویکرد او نسبت به ارزیابی پاسخها، از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان، از جمله عوامل تأثیرگذار بر کیفیت این فرایند به شمار می‌آیند. تقوای استاد به معنای توجه به جزئیات و تلاش برای درک کامل پاسخهای دانشجویان است. نتایج پژوهش حسینی و حسین (۲۰۲۳) نیز این یافته‌ها را تأیید می‌کند (۱۶). از این رو، می‌توان گفت که خواندن چندباره پاسخها و دقت در خواندن هر واژه، تأثیر چشمگیری بر دقت نمره‌دهی دارد و می‌تواند به افزایش اعتبار ارزشیابی‌ها بیانجامد. استادانی که با دقت و توجه بیشتری به تصحیح اوراق امتحانی می‌پردازند، معمولاً نتایج بهتری در ارزشیابی کیفیت یادگیری دانشجویان مشاهده می‌کنند. به علاوه، اعمال تقوای استاد در فرایند تصحیح می‌تواند زمینه‌ساز اعتماد و ارتباط مثبت بین استادان و دانشجویان باشد. زمانی که دانشجویان احساس کنند اوراق امتحانی آنها با دقت، انصاف و بی‌طرفی بررسی شده است، انگیزه بیشتری برای یادگیری، تلاش و پیشرفت در مسیر تحصیل خواهند داشت. یکی از اصول کلیدی در تقویت تقوای استادان در حین تصحیح اوراق امتحانی، عدم توجه به اسامی دانشجویان و هویت آنها در حین تصحیح است. این رویکرد می‌تواند به کاهش تعصبات ناخواسته و به دنبال آن، افزایش دقت نمره‌دهی و به تمرکز بیشتر بر محتوای پاسخها کمک کند. در این باره، نتایج پژوهش هتی و تیمپرلی (۲۰۰۷) نشان داد زمانی که استادان از اسامی دانشجویان مطلع نیستند، احتمال بروز تعصبات کمتری وجود دارد و نمرات به طور عادلانه‌تری اعطا می‌شوند. این مطالعه تأکید می‌کند که تصحیح ناشناس اوراق امتحانی می‌تواند به افزایش شفافیت و اعتبار در فرایند ارزشیابی و ایجاد یک محیط آموزشی عادلانه‌تر و شفاف‌تر منجر گردد.

عوامل محیطی به‌ویژه آرامش در زمان تصحیح نیز در کیفیت تصحیح اوراق امتحانی نقش مهمی ایفا می‌کنند. نتایج مطالعات نشان دادند که برقراری سکوت و حذف صداهای اضافی تأثیر چشمگیری بر دقت و کیفیت نمره‌دهی دارد. به طور مثال، نتایج مطالعه کارپیکه و رودیگر (۲۰۰۸) نشان داد در محیطهای آرام، استادان قادر به توجه به جزئیات پاسخها و ارائه نمرات دقیق‌تری خواهند بود. همچنین، آرامش محیطی نه تنها بر دقت تصحیح تأثیر مثبت دارد، بلکه می‌تواند بر احساس رضایت استادان از فرایند تصحیح نیز اثرگذار باشد. احساس رضایت استادان در نهایت به بهبود کیفیت آموزشی و افزایش انگیزه آنها منجر خواهد شد (۲۹). بنابراین، ایجاد یک محیط آرام و بدون حواس‌پرتی در زمان تصحیح اوراق امتحانی می‌تواند به ارتقای دقت و کیفیت نمره‌دهی کمک کند. این امر نه تنها به نفع استادان خواهد بود، بلکه به ایجاد یک

مچنتبرگ (۲۰۰۹) و بوید و همکاران (۲۰۰۷) همسو است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت شناخت عوامل مؤثر بر تصحیح اوراق امتحانی می‌تواند به بهبود کیفیت ارزشیابی‌ها و ارتقاء سطح آموزشی کمک کند. بررسی این عوامل، به‌ویژه در حوزه‌های روان‌شناسی آموزشی و روش‌های ارزشیابی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این میان، شرایط جسمی و روانی استاد، از جمله خستگی، تشنگی و گرسنگی، نقش بسیار مهمی در کیفیت تصحیح اوراق ایفا می‌کنند. تحقیقات نشان داده‌اند که وضعیت جسمی و روانی استاد می‌تواند بر دقت و انصاف او در ارزشیابی تأثیر بگذارد. به‌عنوان مثال، خستگی منجر به کاهش تمرکز و دقت در ارزشیابی شده و استادان خسته تمایل بیشتری به نمره‌دهی غیرمنصفانه دارند و این امر ممکن است به نابرابری در نمرات دانشجویان منجر شود. تشنگی و گرسنگی نیز می‌توانند تأثیرات مشابهی بر روی عملکرد استادان داشته باشند. علاوه بر این، در شرایطی که استاد از نظر جسمی در وضعیت مناسبی نباشد، توانایی او برای تحلیل دقیق پاسخها کاهش یافته و ممکن است به قضاوت‌های نادرست منجر شود. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی باید برای فراهم کردن محیط مناسب برای استادان، از جمله استراحت کافی، دسترسی به مواد غذایی و ایجاد فضایی آرام و بدون حواس‌پرتی، اقدام کنند. سلامت روانی و جسمانی استاد، دوری از عوامل حواس‌پرتی، خستگی ناشی از تصحیح تعداد بالا و محیط استرس‌زا از جمله عواملی هستند که می‌توانند بر دقت و انصاف در تصحیح اوراق تأثیرگذار باشند. نتایج این پژوهش و سایر پژوهش‌ها نشان داد که سلامت درونی استاد نقش مهمی در کیفیت تصحیح اوراق امتحانی دارد. به‌طور مثال، نتایج پژوهش جانسون و جانسون (۲۰۲۲) نشان داد که استادانی که در محیطهای آرام و بدون حواس‌پرتی کار می‌کنند، دقت بیشتری در تصحیح اوراق امتحانی دارند. همچنین دوری از عوامل استرس‌زا مانند سروصدای زیاد یا فشار مدت‌زمان تصحیح اوراق می‌تواند به بهبود کیفیت نمره‌دهی کمک کند. علاوه بر این، خستگی ذهنی ناشی از تصحیح تعداد بالای برگه‌ها نیز می‌تواند تأثیرات منفی بر روی قضاوت‌های استاد داشته باشد. استادان پس از تصحیح تعداد زیادی برگه، معمولاً دقت کمتری در نمره‌دهی دارند و احتمال قضاوت‌های نادرست افزایش می‌یابد (۲۸). بنابراین، مدیریت بار کاری و زمان‌بندی مناسب برای تصحیح اوراق می‌تواند به بهبود کیفیت ارزیابی کمک کند. ایجاد محیطهای آرام و مناسب، کاهش فشار کاری و اختصاص زمان کافی برای استراحت می‌تواند به بهبود کیفیت تصحیح اوراق امتحانی کمک کند.

می‌آورند. برای مثال، مطالعات تأکید می‌کند که یادگیری مبتنی بر درک، به جای حفظ کردن، منجر به بهبود عملکرد دانشجویان در آزمون‌ها می‌شود. روش‌های تدریس تأثیر بسزایی در درک دانشجویان دارند. تدریس فعال که شامل کارگاه‌های آموزشی و یادگیری عملی-کاربردی است، به دانشجویان این امکان را می‌دهد که به صورت تعاملی با مطالب آشنا شوند و توانایی‌های استدلال و تحلیل خود را تقویت نمایند. این نوع روش‌ها به دانشجویان کمک می‌کند تا مفاهیم را بهتر درک کنند و در نتیجه نمرات بالاتری کسب نمایند. نوع ارزشیابی، چه به صورت فردی و چه گروهی، تأثیر مهمی بر تصحیح برگه‌های امتحانی دارد. ارزشیابی گروهی می‌تواند به تقویت همکاری و تبادل نظر میان دانشجویان کمک کند، در حالی که ارزشیابی فردی ممکن است به افزایش مسئولیت‌پذیری فردی منجر شود. نتایج پژوهش جانسون و جانسون (۲۰۰۹) نشان داد استفاده از ارزشیابی‌های ترکیبی می‌تواند منجر به بهترین نتایج گردد. برای بهبود عملکرد دانشجویان در آزمون‌ها، لازم است که استادان به طراحی برنامه‌های درسی جامع و استفاده از روش‌های تدریس فعال توجه نمایند. عدم ترتیب و پراکندگی در نوشتار می‌تواند فهم پاسخ‌ها را برای تصحیح‌کنندگان دشوار کند. ارائه پاسخ‌های منظم و مرتب نه تنها درک را تسهیل می‌کند، بلکه باعث افزایش نمرات دانشجویان نیز می‌شود. وجود خط‌خوردگی‌های زیاد و عدم انسجام در نوشتار می‌تواند منجر به سردرگمی تصحیح‌کننده شود و در نهایت منجر به کاهش نمره دانشجوی گردد.

خوش‌خطی و خوانایی نوشتار نیز از جمله عوامل کلیدی در تصحیح اوراق امتحانی محسوب می‌شود. نوشتار خوانا تأثیر مثبتی بر ارزشیابی نمرات دارد. اگر تصحیح‌کننده قادر باشد پاسخ‌ها را به آسانی بخواند، احتمال اختصاص نمره بالاتر افزایش می‌یابد. در مقابل، دست‌خط ناخوانا و درشت‌نویسی ممکن است دقت ارزیابی را کاهش داده و موجب کاهش نا عادلانه در نمره گردد. نظم در پاسخ‌دهی به معنای نوشتن مرتب و اجتناب از درهم‌نویسی، نقشی اساسی در ارزشیابی ایفا می‌کند. نگارش شمرده و منظم پاسخ‌ها نه تنها درک بهتری از محتوای آن‌ها را برای تصحیح‌کننده فراهم می‌آورد، بلکه این امکان را به او می‌دهد که به سرعت نکات کلیدی را شناسایی کند. علاوه بر این، نوشتن پاسخ‌ها در امتداد خود سؤال و اجتناب از نوشتن در حاشیه برگه می‌تواند به بهبود وضوح و دقت در فرایند تصحیح را افزایش دهد، بنابراین، واضح است که عواملی مرتبط با شیوه نوشتاری دانشجویان تأثیر قابل‌توجهی در تعیین کیفیت ارزشیابی و نمره نهایی ایفا می‌کند. نامرتبی در نوشتار، پراکنده‌نویسی، خوش‌خطی و نظم در ارائه پاسخ‌ها از جمله عواملی

فرایند آموزشی عادلانه‌تر و مؤثرتر نیز منجر می‌شود. یکی از عوامل عمده‌ای که از منظر مصاحبه‌شوندگان می‌تواند بر قضاوت‌های استادان در زمان تصحیح اوراق امتحانی تأثیرگذار باشد، عملکرد دانشجویان در طول ترم است. عملکرد دانشجویان شامل سوابق مثبت و منفی آن‌ها بر اساس رفتار و مشارکت در کلاس درس است. این نتایج با نتایج مطالعات هی و همکاران (۲۰۲۴) و دکسلر (۲۰۱۸) همسو است (۳۱، ۳۰). دانشجویانی که در طول ترم مشارکت فعال و رفتار مثبت در کلاس دارند، معمولاً به نمرات بهتری در آزمون‌ها دست می‌یابند. این امر به دلیل تأثیر مثبت بر ادراک استادان از توانایی‌های علمی این دانشجویان است. به طور ناخودآگاه، ممکن است استادان به این دانشجویان نمرات بالاتری اختصاص دهند، حتی اگر کیفیت پاسخ‌های آنها به طور عینی مشابه باشد. دانشجویانی که در طول ترم رفتارهای منفی نظیر عدم مشارکت یا غیبت‌های مکرر داشته‌اند، ممکن است در تصحیح اوراق امتحانی با قضاوت‌های سخت‌گیرانه‌تری مواجه شوند. این قضاوت‌ها می‌تواند ناشی از تعصبات استادان باشد که بر اساس تجربیات قبلی خود از این دانشجویان شکل گرفته است؛ لذا ضروری است که استادان با آگاهی از این عوامل، تلاش کنند تا ارزیابی‌های خود را به شکل عادلانه‌تر و مستقل از سوابق قبلی انجام دهند. همچنین، ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان نیز از دیگر عواملی هستند که بر قضاوت‌های استادان در زمان تصحیح تأثیرگذارند. مشارکت فعال در کلاس، پرسش و پاسخ و همکاری در مباحث درسی، می‌تواند به شکل‌گیری تصویری مثبت از دانشجویان در ذهن استادان منجر شود. پژوهش‌ها تأکید می‌کنند که دانشجویانی که به طور مستمر در کلاس شرکت می‌کنند نه تنها نمرات بهتری کسب می‌کنند؛ بلکه استادان نیز تمایل بیشتری به ارزیابی مثبت‌تر آنها دارند (۳۲).

از سوی دیگر، وجود مشکلاتی نظیر بیماری، مسائل خانوادگی و بی‌نظمی می‌تواند تأثیرات منفی چشمگیری بر عملکرد تحصیلی دانشجویان بگذارد. دانشجویانی که با این چالش‌ها دست‌وپنجه نرم می‌کنند، ممکن است نتوانند به‌طور مؤثر در کلاس درس مشارکت داشته باشند و این موضوع می‌تواند بر قضاوت‌های استادان در زمان تصحیح اوراق امتحانی تأثیرگذار باشد. فهم و درک دانشجویان از مطالب، نوع روش تدریس و محیط آموزشی نیز از جمله عواملی هستند که می‌توانند به‌طور مستقیم بر نتایج ارزشیابی تأثیر بگذارند. توانایی فهم عمیق و استدلال منطقی به‌جای حفظ طوطی‌وار، از عوامل کلیدی در موفقیت دانشجویان در آزمون‌ها به‌شمار می‌رود. دانشجویانی که به درک مفاهیم عمیق‌تر و استدلال منطقی می‌پردازند، معمولاً نمرات بالاتری را به دست

هستند که می‌توانند تأثیر قابل توجهی بر ارزیابی نمرات داشته باشند. بر این اساس، آموزش دانشجویان در خصوص اهمیت نگارش منظم، ساختارمند و خوانا می‌تواند در بهبود نتایج امتحانی آن‌ها مؤثر واقع شود. اگر دانشجویان به‌طور مستقیم و دقیق به خواسته‌های سؤال پاسخ دهند و از اطلاعات درست و مرتبط استفاده نمایند، احتمال کسب نمرات بالاتری برای آنان افزایش خواهد یافت. از این‌رو، نگارش پاسخ‌ها به‌صورت طبقه‌بندی‌شده و پرهیز از پراکندگی مطالب، به‌وضوح بیشتر محتوای پاسخ و در نتیجه تسهیل فرآیند نمره‌دهی منجر می‌شود. رعایت اندازه مناسب در پاسخ‌دهی نیز از دیگر عوامل کلیدی در فرایند ارزشیابی به‌شمار می‌رود. پاسخ‌هایی که بیش از حد طولانی یا بیش از حد کوتاه باشند، ممکن است به دلیل انحراف از موضوع یا نا کفایتی در پاسخ، ارزیابی منفی دریافت کنند، لذا، دانشجویان باید پاسخ‌های خود را به‌گونه‌ای تنظیم کنند که به‌طور دقیق و متناسب با نیازهای سؤال، محتوا را ارائه دهند. علاوه بر این، سایر نتایج نشان داد جنسیت استادان دانشگاه و اقتصاد آنها می‌تواند عواملی باشد که بر تصحیح اوراق امتحانی تأثیرگذار باشد. جنسیت استادان می‌تواند نقش مهمی در شکل‌گیری سوءگیری‌های ناخودآگاه آنان ایفا کند. در همین راستا، نتایج پژوهش مچنتبرگ (۲۰۰۹) نشان داده است که تفاوت‌های جنسیتی در نگرش‌ها و واکنش‌ها به شرایط کاری می‌تواند منجر به سوءگیری‌های متفاوت در ارزشیابی عملکرد دانشجویان شود. برای مثال، در پژوهش مذکور مشاهده شد تحسین و رفتار حمایتی از دختران در نمره درس ریاضی تأثیرگذار است؛ چرا که دختران این رفتار حمایتی را درون‌سازی می‌کنند و همین امر موجب بهبود چشم‌گیرتری در عملکرد آنها نسبت به پسران می‌شود. با این حال، دخترانی با استعداد بالا در برابر تحسین‌ها، بی‌اعتماد می‌شوند و در نتیجه، موفقیت کمتری را نسبت به پسران هم‌رده خود کسب می‌کنند. دانشجویانی که با نمره‌دهی غیرمنصفانه به نمرات بالا دست می‌یابند، دچار اعتمادبه‌نفس کاذب می‌شوند و در نتیجه، تلاش کمتری برای پیشرفت از خود نشان می‌دهند. افزون بر این، سایر نتایج پژوهش حاکی از آن است همه مدرسان، معیارهای دقیق نمره‌دهی خود را به‌طور شفاف به همه دانشجویان اعلام نمی‌کنند و تفاوت‌هایی نیز میان مشاغل مردان و زنان وجود دارد.

نتیجه‌گیری

فرایند تصحیح اوراق امتحانی پدیده‌ای پیچیده، چندوجهی و آمیخته با لایه‌های عمیق ذهنی و زیست روانی اعضای هیئت‌علمی است. این فرایند، به‌مثابه تصمیم‌گیری زنجیره‌ای با بار اخلاقی بالا، در معرض

طیف متنوعی از سوگیری‌ها، حالات هیجانی، اختلالات تمرکز و شرایط و تعاملات ناخودآگاه انسانی قرار دارد؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت هر نمره، در واقع روایت لحظه‌ای از ذهن استاد است نه صرفاً ارزیابی سرد یک پاسخ. نتایج پژوهش حاکی از آن است نمره‌دهی، علاوه بر کیفیت علمی پاسخ، ممکن است تحت تأثیر عواملی چون نوع دستخط، ترتیب تصحیح، وضعیت جسمی استاد یا حتی خاطرات گذشته او از دانشجویانی با اسامی مشابه قرار گیرد. این عوامل نه‌تنها مفاهیم ارزشیابی را زیر سؤال می‌برند بلکه ما را به بازاندیشی و بازتعریف «عدالت آموزشی» در عصر دیجیتال فرامی‌خوانند. در عصری که هوش مصنوعی قادر است ارزشیابی دقیقی از محتوای پاسخ‌ها ارائه دهد، جایز نیست نمراتی برای دانشجویان ثبت شود که منعکس‌کننده وضعیت شناختی و عاطفی استاد باشد. اگر نظام آموزشی آینده در مسیر شفافیت و عدالت حرکت کند، ضروری است که با بهره‌گیری از سازوکارهای مناسب، به ابعاد ذهنی و روانی فرایند تصحیح نیز توجه علمی و نظام‌مند مبذول گردد. چنانچه این ابعاد نادیده گرفته شود قطعاً مهم‌ترین اصل آموزش یعنی انصاف، نقض خواهد شد. بنابراین، برای بهبود فرایند تصحیح و افزایش کیفیت ارزشیابی‌ها، لازم است که استادان و مسئولان آموزشی به این عوامل توجه ویژه‌ای داشته باشند. همچنین، آموزش‌های لازم برای استادان در زمینه تکنیک‌های تصحیح و طراحی سؤالات می‌تواند به ارتقاء کیفیت آموزشی کمک کند. شناخت این عوامل می‌تواند به بهبود فرایند تصحیح و افزایش دقت آن کمک کند. ارزشیابی را به‌عنوان یک فرایند بینیم و تمامی ابعاد را مدنظر قرار دهیم و باید سواد ارزشیابی داشته باشیم. در نهایت، تصحیح اوراق امتحانی یک کنش پیچیده شناختی-احساسی است که در بستر زمان، مکان، حافظه و شخصیت استاد معنا می‌یابد. در نهایت، تصحیح، نه فقط یک «ارزیابی پاسخ»، بلکه بازتابی از ناخودآگاه حرفه‌ای، ارزش‌های درونی و وضعیت روانی و محیطی فرد نمره‌دهنده است. همچنین، نمره‌ای که توسط استادان در سامانه برای دانشجویان ثبت می‌شود باید منعکس‌کننده واقعی دستاوردهای دانشجویان باشد؛ چراکه این نمرات ممکن است مسیر تحصیلی و شغلی آنها را به‌طور چشم‌گیری تحت تأثیر قرار دهد. با عنایت به نتایج پژوهش برای رعایت عدالت و انصاف در فرایند تصحیح برگه‌های امتحانی پیشنهاد می‌شود موارد ذیل را رعایت شود:

۱) توجه به تدریس کارآمد (از محتوایی ارزشیابی به عمل آید که در کلاس درس تدریس شده باشد؛ استادان آمادگی لازم را باید برای تدریس در کلاس درس داشته باشند؛ توانایی لازم را برای توضیح واضح مطالب آموزشی که برای افزایش نمره دانشجویان ارائه دهد)

شناسایی محتوای مهم برای آماده‌سازی در کلاس درس توسط
(استاد)

(۷) داشتن برنامه‌ریزی و تناسب با حجم کار

از جمله محدودیت‌های پژوهش‌های کیفی این است که متکی بر پارادایم تفسیری هستند و یافته‌ها و شکل‌گیری مضامین نیز متکی بر تفسیر پژوهشگر است. هر چند پژوهشگر سعی نموده است با بهره‌گیری از رویکردهای سه‌سوسازی، مرور هم‌تا و مرور مشارکت‌کنندگان و همچنین تبیین دقیق مراحل شکل‌گیری مضامین بر اعتبار و قابلیت اعتماد داده‌ها بیفزاید. علاوه بر این، یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش آن بود که مشارکت‌کنندگان تنها از میان استادان دانشگاه‌ها انتخاب شده بودند؛ در حالی که پژوهش‌های آیند می‌توانند دیدگاه‌های دانشجویان را نیز در این زمینه مورد بررسی قرار دهند. همچنین به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی، به تأثیر فرهنگی و اجتماعی بر فرایند تصحیح اوراق امتحانی بپردازند؛ چراکه این موضوع می‌تواند شامل مقایسه بین جوامع مختلف و بررسی نقش فرهنگ در فرایند ارزشیابی باشد.

(۲) حرفه‌ای بودن در ارزشیابی (استفاده مناسب از زمان کلاس و استفاده از زمان برای توجه به تمامی ابعاد برنامه درسی مثلاً تدریس و ارزشیابی؛ توجه و بررسی فعالیت‌های تمامی دانشجویان، نه فقط تعدادی از آنها؛ مسئولیت‌پذیری در قبال یادگیری دانشجویان؛ توانایی مدیریت کلاس درس)

(۳) بی‌توجهی به عوامل شخصی در تخصیص نمره (مثلاً پایداری کلیشه‌های منفی دانشجویان در ذهن استادان؛ تبعیض شخصی و نگرش‌های تبعیض‌آمیز، ارزشیابی بر اساس تصورات استادان؛ عدم برآوردن شرایط خاص استاد برای دریافت نمره؛ عدم دادن نمره به یادگیرنده بر اساس نام او)

(۴) تعاملات عادلانه (عدم ترجیح‌گرایی؛ عدم تخصیص نمرات بالاتر به دانشجویان علاقمند)

(۵) عدم تعاملات تبعیض‌آمیز (تعامل استادان با دانشجویان بدون توجه به نژاد، توانایی علمی، سن و غیر)

(۶) عادلانه بودن اطلاعات (توضیح در مورد روش‌های ارزشیابی؛ شفاف بودن انتظارات، عدم ارائه راهنمایی‌های خاص برای تخصیص نمره؛

measurement and evaluation in Turkish education. *Kirikkale Univ J Soc Sci*. 2019; 9(1): 111-124.

[Access link](#)

9. Sönmez H. An examination of the revised Bloom's taxonomy as a model in the curriculum design process. *Researcher*. 2019; 7(1): 106-148.

[Access Link](#)

10. Yashim AU, Mhab LC, Waziri JA. MEASUREMENT ERRORS IN EDUCATIONAL ASSESSMENT. *Journal of Educational Theory and Practice (JETP) Online Journal*: Vol. 2021;1(1).

[Access Link](#)

11. Gurria A. PISA 2015 results in focus. *PISA in Focus*. 2016; (67):1.

<http://dx.doi.org/10.1787/22260919>

12. Swart AJ. Evaluation of final examination papers in engineering: A case study using Bloom's taxonomy. *IEEE Trans Educ*. 2010; 53(2): 257-264.

[Doi: 10.1109/TE.2009.2014221](https://doi.org/10.1109/TE.2009.2014221)

13. Riordan B, Horbach A, Cahill A, Zesch T, Lee C. Investigating neural architectures for short answer scoring. In: *Proceedings of the 12th Workshop on Innovative Use of NLP for Building Educational Applications*; 2017: 159-168.

[Doi: 10.18653/V1/W17-5017](https://doi.org/10.18653/V1/W17-5017)

14. Novianti DE. Kurikulum dan pembelajaran di masa pandemi Covid 19: Apa dan bagaimana? *Prosiding Nasional Pendidikan*. 2020; 1(1).

[Access Link](#)

References

- Larrain M, & Kaiser G. Interpretation of students' errors as part of the diagnostic competence of pre-service primary school teachers. *Journal für Mathematik-Didaktik*, 2022; 43(1): 39-66.
<https://doi.org/10.1007/s13138-022-00198-7>
- Hattie J, & Timperley H. The Power of Feedback. *Review of Educational Research*. 2007; 77(1), 81-112.
<https://doi.org/10.3102/003465430298487>
- Sadler DR. Interpretations of criteria-based assessment and grading in higher education. *Assess Eval High Educ*. 2005; 30(2): 175-194.
<https://doi.org/10.1080/0260293042000264262>
- Stufflebeam DL, Shinkfield AJ. *Evaluation theory, models & applications*. San Francisco: Jossey-Bass; 2007.
[Access Link](#)
- Çalışkan H, Kaşıkçı Y. The application of traditional and alternative assessment and evaluation tools by teachers in social studies. *Procedia Soc Behav Sci*. 2010; 2(2): 4152-4156.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.656>
- Iseni A. Assessment, testing and correcting students' errors and mistakes. *Lang Test Asia*. 2011; 1(3): 60-90.
<https://doi.org/10.1186/2229-0443-1-3-60>
- Sambell K, McDowell L, Montgomery C. *Assessment for learning in higher education*. London: Routledge; 2012.
<https://doi.org/10.4324/9780203818268>
- Göçer A. Use of feedback: an important application technique that contributes to the functionality of

15. Boyd D, Goldhaber D, Lankford H, Wyckoff J. The effect of certification and preparation on teacher quality. *Future Child*. 2007; 17(1): 45-68.
[Access Link](#)
16. Hussaini M, Hussain T. Impact of environmental factors on students' educational background and their future performance. *Int J Sci Multidiscip Res*. 2023; 1(6): 607-616.
<https://doi.org/10.55927/ijsmr.v1i6.5021>
17. Burgess S, Hauberg DS, Rangvid BS, Sievertsen HH. The importance of external assessments: High school math and gender gaps in STEM degrees. *Econ Educ Rev*. 2022; 88: 102267.
<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2022.102267>
18. Tanjitpiyanond P, Jetten J, Peters K. How economic inequality shapes social class stereotyping. *J Exp Soc Psychol*. 2022; 98: 104248.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2021.104248>
19. Angelo C, Reis AB. Gender gaps in different grading systems. *Educ Econ*. 2021; 29(1): 105-119.
<https://doi.org/10.1080/09645292.2020.1853681>
20. Precourt E, Gainor M. Factors affecting classroom participation and how participation leads to better learning. *Account Educ*. 2019; 28(1): 100-118.
[Doi:10.1080/09639284.2018.1505530](https://doi.org/10.1080/09639284.2018.1505530)
21. Akpur U. Does class participation predict academic achievement? A mixed-method study. *Engl Lang Teach Educ J*. 2021; 4(2): 148-160.
[Doi:10.12928/Eltej.V4i2.3551](https://doi.org/10.12928/Eltej.V4i2.3551)
22. Dee TS, Dobbie W, Jacob BA, Rockoff J. The causes and consequences of test score manipulation: Evidence from the New York Regents examinations. Cambridge (MA): National Bureau of Economic Research; 2016.
[Doi: 10.1257/app.20170520](https://doi.org/10.1257/app.20170520)
23. Mechtenberg L. Cheap talk in the classroom: How biased grading at school explains gender differences in achievements, career choices and wages. *Rev Econ Stud*. 2009; 76(4): 1431-1459.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-937X.2009.00551.x>
24. Gibbs G, Simpson C. Conditions under which assessment supports students' learning. *Learn Teach High Educ*. 2005; (1): 3-31.
[Access Link](#)
25. Awang MI. The digitalization of learning assessment. In: *Proceedings of the 4th International Conference of Multidisciplinary Research*. 2021; 4(1): 1-7.
[Doi:10.32672/pic-mr.v4i1.3731](https://doi.org/10.32672/pic-mr.v4i1.3731)
26. Gikandi JW, Morrow D, Davis NE. Online formative assessment in higher education: A review of the literature. *Comput Educ*. 2011; 57(4): 2333-2351.
<https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.06.004>
27. Creswell JW. *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. 4th ed. Boston: Pearson; 2011.
[Access Link](#)
28. Johnson DW, Johnson RT. An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. *Educ Res*. 2009;38(5):365-379.
<https://doi.org/10.3102/0013189X09339>
29. Karpicke JD, Roediger HL III. The critical importance of retrieval for learning. *Science*. 2008; 319(5865): 966-968.
[DOI: 10.1126/science.1152408](https://doi.org/10.1126/science.1152408)
30. He D, Arifani Y, Liu Y, Siripala W, Songsiengchai S, Suryanti S. The impact of teachers' classroom behavior management strategies on learning behavior among Chinese art students. *J Curric Stud Res*. 2024; 6(2): 158-176.
<https://doi.org/10.46303/jcsr.2024.16>
31. Dexler J. The effects of grading on student motivation. *Educ Psychol Rev*. 2018; 30(2): 345-360.
<https://doi.org/10.1007/s10648-018-9435-6>
32. Schunk DH, Zimmerman BJ, editors. *Motivation and self-regulated learning: Theory, research, and applications*. New York: Routledge; 2012.
<https://doi.org/10.4324/9780203831076>
33. Karimi S, Nasrasfahani AR. Interview data analysis methods. *Research*. 2012; 4(1): 71-94.
[Access Link](#)